

БАЛАНС ПОЖИВНИХ РЕЧОВИН ТЕМНО-СІРОГО ОПІДЗОЛЕНОГО ОСУШЕНОГО ҐРУНТУ ЗА ВИРОЩУВАННЯ БОБОВО-ЗЛАКОВИХ ТРАВСУМІШОК

У.М. Карбівська

Наведено результати досліджень впливу удобрення та інокуляції на баланс поживних речовин темно-сірого опідзоленого осушеного ґрунту за вирощування бобово-злакових травосумішок. Встановлено, що інокуляція позитивно впливає на баланс азоту в ґрунті.

Ключові слова: інокуляція, мінеральні добрива, поживні речовини, бобово-злакові травосумішки.

Постановка проблеми. Дослідження балансу поживних речовин сьогодні є однією з основних проблем агрохімії. Це пов'язано з необхідністю систематичного підвищення ефективної родючості ґрунтів, урожайності сільськогосподарських культур і якості отриманої продукції. Баланс поживних речовин допомагає встановити їх винос із ґрунту врожаєм і надходження в ґрунт із різних джерел. Якщо витрати поживних речовин внаслідок виносу з врожаєм не компенсуються внесенням добрив, то відбувається поступове виснаження ґрунту і зниження врожаю [2].

Вирішенням завдання поповнення нестачі білку кормів та покращення балансу елементів живлення ґрунту можливо як розширенням площ під бобово-злакові травостої так і введенням у виробництво перспективних видів і сортів бобових трав з використанням штамів бульбочкових бактерій. Слід зазначити, що сьогодні внесок біологічної азотфіксації в підвищенні продуктивності агрофітоценозів за даними ФАО приблизно в двічі переважає віддачу мінеральних азотних добрив [3].

У зв'язку з цим, метою наших досліджень було вивчення впливу інокуляції насіння багаторічних бобових трав бактеріальними препаратами симбіотичної дії на покращення продуктивності бобово-злакових травосумішок в умовах Передкарпаття.

Методи та умови проведення досліджень.

Дослідження проводились на стаціонарному досліді Івано-Франківського АПВ НААН України (с. Підпечари Тисменецького району Івано-Франківської області), закладеному у 2007 році.

Ґрунт дослідної ділянки темно-сірий опідзолений важкосуглинковий вміст гумусу в орному шарі – 2,12 %, рН сольовий – 4,8, лужно-гідролізованого азоту – 53, рухомого фосфору – 83, обмінного калію – 69 мг/кг ґрунту.

Польові досліди проводили згідно загальноприйнятих методик з наукових досліджень по кормовиробництву і лувівництву [1].

Повторення досліді – трьохразове, площа дослідної ділянки – 25 м², площа під дослідом – 0,6 га. Висівали районовані сорти багаторічних трав: конюшина лучна – Дарунок, вівсяниця червона – Менчульська, пажитниця багатоквіткова – Передгірна, люцерна посівна – Анді, стоколос безостий – Козаровицький.

В досліді використовували мінеральні добрива: аміачна селітра (34% д.р.); калімагнезій (29 % д.р.); суперфосфат (19 % д.р.) при трьох рівнях удобрення: контроль (без добрив) і N₃₀P₆₀K₆₀, P₆₀K₆₀, P₉₀K₁₂₀, проводили інокуляцію насіння бобових трав азотфіксуючими (*Rhizobium trifolium* 20).

Погодні умови протягом трьох років досліджень в основному були сприятливими для росту і формування врожаю трав.

Результати досліджень.

Аналіз витрат азоту з ґрунту показав, що найбільш інтенсивно цей елемент живлення використовувався на варіанті 10, де вирощувались злаки та люцерна посівна при повному удобренні (люцерна посівна + злаки + N₃₀P₆₀K₆₀ + штам) – 112,8 кг/га (табл. 1.). Це обумовлено високою продуктивністю даного варіанту і дещо зниженою ефективністю симбіотичної азотфіксації, що спостерігалась при застосуванні мінеральних азотних добрив. Найменші витрати азоту зафіксовані на варіанті 1 (конюшина +злаки) без добрив та інокуляції, що корелює з найнижчою продуктивністю цього варіанту.

Показник надходження біологічного азоту в ґрунт найбільше залежить від ефективності азотфіксації. Всі варіанти травосумішок з конюшиною показали меншу ефективність азотфіксації, ніж аналогічні варіанти з люцерною – середньому на 60-70 кг/га. Найбільше надходження азоту від азотфіксації зафіксоване на варіанті 9 (люцерна посівна + злаки +N₃₀P₆₀K₆₀ + штам) – 184,6 кг/га, а найменше – на варіанті 1 (конюшина лучна + злаки) – 78,6 кг/га, що на 142 % менше, ніж на попередньому варіанті.

Аналіз витрат фосфору з ґрунту засвідчив, що найбільш інтенсивно цей елемент живлення використовувався на варіанті, де вирощувались злаки та люцерна посівна при удобренні P₆₀K₆₀ + штам та варіант люцерна посівна + злаки + P₉₀K₁₂₀+ штам (варіант 12-14) – 73,0 і 109,5 кг/га відповідно (табл. 2.). Негативний баланс фосфору спостережувся на контролі, без добрив (варіант 1, 8), що корелює з найнижчою продуктивністю цих варіантів. В загальному простежувався більш інтенсивний винос фосфору на 6-9 кг/га травосумішками з люцерною – проти варіантів з конюшиною лучною. Це пов'язано з високою продуктивністю

люцерно-злакових травосумішок та більшим вмістом фосфору в урожаї.

Баланс калію в ґрунті на варіантах з люцерно-злаковими травосумішками при внесенні 60 кг/га д.р. калійних добрив був від'ємним (табл. 3.). При збільшенні внесення калійних добрив до 120 кг/га д.р. (варіант 11-12) він набував позитивних значень. На варіантах з конюшино-злаковими травосумішками в більшості варіантів спостерігався позитивний баланс калію. Найбільше надходження калію зафіксоване на варіантах 3-5 (конюшина лучна + злаки + $N_{30}P_{60}K_{60}$ + штам) та (конюшина лучна + злаки +

$P_{90}K_{120}$ + штам – 28,5 кг/га), а найменше – на контролі без добрив.

Висновки. Баланс азоту на всіх варіантах досліду був позитивним, що засвідчує про достатньо високу ефективність бобово-злакових асоціацій на темно-сірих опідзолених осушених ґрунтах. Також встановлено, що інокуляція позитивно впливає на баланс азоту. Баланс фосфору на більшості варіантів був позитивний, а калію – негативний для варіантів з люцерною та конюшиною, крім тих де вносились калійні добрива в дозі K_{120} (варіанти 6, 7, 13, 14).

Таблиця 1

Баланс азоту

Варіанти досліду	Урожайність, ц/га	Втрати азоту з ґрунту (-), кг/га			Находження азоту в ґрунт (+), кг/га						Баланс (±) Всього на всю площу, ц
		винос з урожаєм	втрати азоту з добрив	втрати всього азоту	з мінеральними добривами	з насінням	з опадами	за рахунок фіксації бобовими культурами	за рахунок фіксації вільно існуючими мікроорганізмами	всього	
1. Конюшина лучна + злаки	52,0	72,8	-	72,8	-	5,0	13,0	53,6	7,0	78,6	+5,8
2. Конюшина лучна + злаки + $N_{30}P_{60}K_{60}$	57,0	79,8	12,0	91,8	30	5,0	13,0	91,2	7,0	146,2	+54,4
3. Конюшина лучна + злаки + $N_{30}P_{60}K_{60}$ + штам	60,0	84,0	12,0	96,0	30	5,0	13,0	96,0	7,0	151,0	+55,0
4. Конюшина лучна + злаки + $P_{60}K_{60}$	57,0	79,8	-	79,8	-	5,0	13,0	91,2	7,0	116,2	+36,4
5. Конюшина лучна + злаки + $P_{60}K_{60}$ + штам	60,0	84,0	-	84,0	-	5,0	13,0	96,0	7,0	121,0	+37,0
6. Конюшина лучна + злаки + $P_{90}K_{120}$	60,0	84,0	-	84,0	-	5,0	13,0	96,0	7,0	121,0	+37,0
7. Конюшина лучна + злаки + $P_{90}K_{120}$ + штам	62,0	86,8	-	86,8	-	5,0	13,0	99,2	7,0	124,2	+37,4
8. Люцерна посівна + злаки	68,0	95,2	-	86,8	-	6,0	13,0	122,4	7,0	147,4	+60,6
9. Люцерна посівна + злаки + $N_{30}P_{60}K_{60}$	70,0	98,0	12,0	110,0	30	6,0	13,0	126,0	7,0	181,0	+71,0
10. Люцерна посівна + злаки + $N_{30}P_{60}K_{60}$ + штам	72,0	100,8	12,0	112,8	30	6,0	13,0	129,6	7,0	184,6	+71,8

11. Люцерна посівна + злаки + P ₆₀ K ₆₀	71,0	99,4	-	99,4	-	6,0	13,0	127,8	7,0	152,8	+53,4
12. Люцерна посівна+ злаки + P ₆₀ K ₆₀ + штам	73,0	102,2	-	102,2	-	6,0	13,0	131,4	7,0	156,4	+54,2
13. Люцерна посівна+ злаки + P ₉₀ K ₁₂₀	72,0	100,8	-	100,8	-	6,0	13,0	129,6	7,0	154,6	+53,8
14. Люцерна посівна + злаки + P ₉₀ K ₁₂₀ + штам	73,0	102,2	-	102,2	-	6,0	13,0	131,4	7,0	156,4	+54,2

Таблиця 2

Баланс фосфору

Варіанти дослідів	Урожайність, ц/га	Втрати P ₂ O ₅ з ґрунту (-)	Надходження P ₂ O ₅ в ґрунт (+), кг/га			Баланс (±)
		винос з урожаєм, кг/га	з мінеральними добривами	з насінням	всього	на всій площі, ц
1. Конюшина лучна + злаки	52,0	26,0	-	1,3	1,3	-24,7
2. Конюшина лучна + злаки + N ₃₀ P ₆₀ K ₆₀	57,0	28,5	60	1,3	61,3	+32,8
3. Конюшина лучна+ злаки + N ₃₀ P ₆₀ K ₆₀ + штам	60,0	30,0	60	1,3	61,3	+31,3
4. Конюшина лучна + злаки + P ₆₀ K ₆₀	57,0	28,5	60	1,3	61,3	+32,8
5. Конюшина лучна + злаки + P ₆₀ K ₆₀ + штам	60,0	30,0	60	1,3	61,3	+31,3
6. Конюшина лучна + злаки + P ₉₀ K ₁₂₀	60,0	30,0	90	1,3	91,3	+61,3
7. Конюшина + злаки + P ₉₀ K ₁₂₀ + штам	62,0	31,0	90	1,3	91,3	+60,3
8. Люцерна посівна + злаки	68,0	34,0	-	1,4	1,4	-32,6
9. Люцерна посівна + злаки + N ₃₀ P ₆₀ K ₆₀	70,0	35,0	60	1,4	61,4	+26,4

10. Люцерна посівна +злаки + N ₃₀ P ₆₀ K ₆₀ + штам	72,0	36,0	60	1,4	61,4	+25,4
11. Люцерна посівна +злаки + P ₆₀ K ₆₀	71,0	35,5	60	1,4	61,4	+25,9
12. Люцерна посівна + злаки + P ₆₀ K ₆₀ + штам	73,0	36,5	60	1,4	61,4	+24,9
13. Люцерна посівна +злаки + P ₉₀ K ₁₂₀	72,0	36,0	90	1,4	91,4	+55,4
14. Люцерна посівна +злаки +P ₉₀ K ₁₂₀ + штам	73,0	36,5	90	1,4	91,4	+54,9

Таблиця 3

Баланс калію

Варіанти дослідів	Урожайність, ц/га	Втрати K ₂ O з ґрунту (-) внесок з урожаєм, кг/га	Надходження K ₂ O в ґрунт (+), кг/га			Баланс (±) на всій площі, ц
			з мінеральними добривами	з насінням	всього	
1. Конюшина лучна + злаки	52,0	78,0	-	1,5	1,5	-76,5
2. Конюшина лучна + злаки + N ₃₀ P ₆₀ K ₆₀	57,0	85,5	60	1,5	61,5	-24,0
3. Конюшина лучна + злаки + N ₃₀ P ₆₀ K ₆₀ + штам	60,0	90,0	60	1,5	61,5	-28,5
4. Конюшина лучна + злаки + P ₆₀ K ₆₀	57,0	85,5	60	1,5	61,5	-24,0
5. Конюшина лучна + злаки + P ₆₀ K ₆₀ + штам	60,0	90,0	60	1,5	61,5	-28,5
6. Конюшина лучна + злаки + P ₉₀ K ₁₂₀	60,0	90,0	120	1,5	121,5	+31,5
7. Конюшина лучна + злаки + P ₉₀ K ₁₂₀ + штам	62,0	93,0	120	1,5	121,5	+28,5
8. Люцерна посівна + злаки	68,0	102,0	-	1,5	1,5	-100,5
9. Люцерна посівна +злаки + N ₃₀ P ₆₀ K ₆₀	70,0	105,0	60	1,5	61,5	-43,5
10. Люцерна посівна +злаки + N ₃₀ P ₆₀ K ₆₀ + штам	72,0	108,0	60	1,5	61,5	-46,5

11. Люцерна посівна+ злаки + P ₆₀ K ₆₀	71,0	106,5	60	1,5	61,5	-45,0
12. Люцерна посівна+ злаки + P ₆₀ K ₆₀ + штам	73,0	109,5	60	1,5	61,5	-45,0
13. Люцерна посівна+ злаки + P ₉₀ K ₁₂₀	72,0	108,0	120	1,5	121,5	+13,5
14. Люцерна посівна + злаки +P ₉₀ K ₁₂₀ + штам	73,0	109,5	120	1,5	121,5	+12,0

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич А.О. Методика проведення дослідів по кормовиробництву. – Вінниця, 1994. – 88 с.
2. Дацько Л.В. Розрахунок балансу поживних речовин у землеробстві України / Науково-виробничий щорічник Українського хлібороба, 2008. – 65-68 с.
3. Ковтун К.П. Вплив бактеріальних препаратів на якість корму бобово-злакових травосумішок / Ковтун К.П., Векленко Ю.А. // Корми і кормовиробництво. – 2006. - №58. – С. 39 – 44.

In the article showing the results of studies impact of fertilization and inoculation on the balance of elements of mineral nutrition darkgray podzolic soil by growing legumes-cereal grasses.